

Uluslararası Ramazan Sempozyumu

Düzenleyen: Ümraniye Belediyesi

Yer: Haliç Kongre Merkezi/İstanbul

Tarih: 13-15 Temmuz 2012

Recep Demir

Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Tefsir Anabilimdalı Öğretim Üyesi

receptemir55@gmail.com

13-15 Temmuz tarihleri arasında yerli ve yabancı olmak üzere 11 farklı ülkeden 44 akademisyenin katılımıyla “Oruç ve Ötesi: Çok Boyutlu Bir Fenomen Olarak Ramazan” üst başlıklı bir sempozyum düzenlendi. Protokol konuşmalarının ardından “Tarih Aynasında Oruç, Saray Ramazanları ve Gündelik Hayat, Divana Yansıyan Ramazan, Sûfilerin Orucu, Bir Terbiye Metodu Olarak Oruç, Farklı Tecrübeler, Farklı Algılar, Ramazanın Edebî Görünümü, Ramazan Ve Gündelik Hayat, Ramazanın Dînî ve Hukûkî Yansımaları, Din Felsefesi Açısından Ramazan, Modern Zamanlarda Ramazan” oturum başlıkları altında tebliğler sunuldu, ardından akademisyenlerin ve dinleyicilerin katılımıyla müzakereler yapıldı.

Açılış oturumunda Mustafa Özel Ramazanın ekonomi politiği üzerinde durdu. Mahmut Mutman, İslamî Habitus: Zaman, Beden ve Gündelik Hayata dair önemli tespitlerde bulundu. İsmail Kara ise İstanbul'a mahsus bir gelenek olarak mahyanın siyasî ve kültürel anlamı üzerinde durarak tarihten günümüze mahyanın kendi devrinin siyasî önceliklerini nasıl yansıttığını ortaya koyan örneklerden hareketle bir sunum yaptı.

Shahzad İqbal Sham orucun modern bir sosyal düzen yolunda ruha ve bedene eğilmek için etkili bir araç olduğunu belirtti. Sham, Ramazanın sadece Müslüman bireyin ruhu ve bedeni üzerinde etkili olmayıp zihni üzerinde de etkili olduğunu hatta bir ulusun sosyolojisini ve antropolojisini de etkilediğini zikretti. Sham'a göre Ramazan şariat kurallarından ödün vermeksizin dünyanın dört bir yanında İslâm medeniyetinin oluşmasını sağlar. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da orucun anlam ve önemi üzerinde duran Muhammed Akram, bu ibadetin dini geleneklerin en yaygın olanlarından biri olmasına rağmen uygulaması ve sembolik değerinin oldukça değişken olduğunu kaydetti. Akram teologların, mutasavvıfların ve dinler tarihçilerinin orucun anlam ve önemi üzerinde farklı görüşler öne sürdüklerini belirterek bazılarına göre oruç, “Tanrı için aç kalmayı”, bazılarına göre ise, “vücudu zayıflatarak ruhu güçlendirmeyi” diğerlerine göre de “doğüstü güçler kazanmayı” simgeler. Bangladeşli akademisyen

Tevhidü'l-İslam, Hinduizm, Budizm ve İslamiyet'teki oruç gelenekleri arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri ele aldıktan sonra maddî ve manevî amaçları da göz önünde bulundurarak İslam'daki oruç anlayışının yüceliğini ve ihtişamını ortaya koymaya çalıştı.

Şuayip Özdemir, Osmanlı sarayındaki Ramazan sohbetlerini(Huzur Derslerini) ele aldı. Özdemir, Osmanlı padişahlarının ilmi ortamı canlandırmak, kültürel gelişmeyi sağlamak ve ilim adamlarını desteklemek için Ramazan ayında saraylarda dinî sohbetler, ilmî toplantılar düzenlediklerini belirtti. Özdemir, Huzur Derslerinin Ramazan'da yapılan tefsir dersleri olduğunu ve bu derslerde Kâdî Beydavî tefsirinin takip edildiğini söyledi. Ayrıca Huzur derslerinin mahiyetinin ve özelliklerinin bilinmesi gerektiğini ve bu derslerden örnekler alınarak günümüze uyarlanmasının büyük önem arzettiğini ifade etti. İrvin Cemil Schick, tezkirelerden ve diğer kaynaklardan hareketle Osmanlı hattatlarının Ramazan aylarını nasıl değerlendirdiklerini, "on bir ayın sultanının" onların hayatlarındaki ve sanatlarındaki yerini inceleyen bir tebliğ sundu. Zeynep Yıldız, Ramazan musikîsinin unutulmuş formlarından olan Temcîd ve Münâcât üzerinde durdu. Yıldız, artık pratikte uygulanmayan, eskiden Pazartesi ve Cuma geceleri, ayrıca özellikle üç aylar ve Ramazan ayında her gece teravih namazından sonra ve sahur vaktinde minarenden, bütün müezzinlerin iştirakiyle okunan Temcidin ve sonunda Allah'a yakarış kıtaları bulunan Münâcâtın bir dinî mûsikî formu olduğunu belirtti. Bu formun Ramazan mûsikîsi içinde nasıl bir değeri olduğu konusu üzerinde duran Yıldız, bu alanın yeniden icrasının mümkün olması için neler yapılabileceği konusunda bazı önerilerde bulundu.

Kasım Şulul, Hz. Peygamber devrinde oruç ve Ramazan orucuna dair gelişmeleri temel kaynaklara dayanarak kronolojik çerçevede ele aldı. Recep Demir, İslâm'dan önceki dinlerde ve İslâm'da oruç ibadetini karşılaştırmalı bir şekilde ele alıp incelediği tebliğinde orucun ilk insandan günümüze kadar bütün dinlerde ve inanç sistemlerinde farklı amaç ve formlarla da olsa mevcut olduğunu kaydetti Leyla Özgür Alhassen, Kur'anî anlatıdaki oruç üzerinde durarak Kur'ân'da orucun sadece yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak anlamına gelmediğini, Hz. Zekeriya ve Meryem'de görülen susma orucuna da dikkat çekildiğini belirtti. Alhassen, Zekeriya ve Meryem örneklerinden hareketle susma orucu ile Ramazan orucu arasındaki ilişkilerden söz ederek bunların arasında nasıl bir ilişki olduğunu tahlil etmeye çalıştı.

Nesimi Yazıcı, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ramazanda vaaz ve irşad hizmetleri üzerine bazı değerlendirmelerde bulundu. Yazıcı, bu dönemde Osmanlı Türk-İslâm toplumunda önemli gelişmelerin kaydedildiğini, yöneticilerin konuyla yakından ilgilendiğini, yalan yanlış bilgilerin vaaz kürsülerinden tekrar edilmemesi yönünde muhtelif tedbirler aldıklarını arşiv vesikalarına dayanarak ortaya koydu. Brahim Jadla 1574-1883 arası Osmanlı Tunus'unda Ramazanı ele alıp değerlendirdi. Jadla tebliğinde, Tunus'taki Osmanlıların Ramazanın gelişini mutlulukla karşıladıklarını, birbirlerini tebrik ettiklerini, şairlerin yöneticileri kutlayan şiirler yazdıklarını belirtti. Ayrıca O, vatandaşlara yolları aydınlatmak için gaz yağ ve mumlar dağıtıldığını, aslında tüm ay boyunca gerçekleştirilen aktivitelerin bu aydan duyulan memnuniyeti dile getirmek için olduğunu kaydetti. Işıl Göktaş, Sabah Gazetesi penceresinden İstanbul'da 1899 Ramazanını ortaya koydu tebliğinde. Rû'yet-i Hilâl'den başlamak üzere, Hırka-i Şerîf ziyareti, Kadir

Gecesi, Huzur Dersleri, mukabeleler, vaazlar, eğlence hayatı, sergiler ve Ramazan Bayramı vb. bütün etkinliklerin Sabah gazetesinden takip edilebildiğini söyledi.

Abdullah Kahraman, bütün ibadetlerin sūfice bir yorumu olduğunu, oruç hakkında da sūffilerin pek çok yorumları bulunduğunu, mesela İbn Arabî'nin oruca ait bir takım mertebeler ve orucun hazzını hissettirecek anlamlar yüklediğini ifade etti. Abdülbaki Meftah, farklı dini topluluklarda/ümme'tlerde mübarek geceler ile Kadir gecesinin tayinindeki ihtilaflar üzerinde durdu. Qaiser Shahzad ise İbn Arabî özelinde tasavvufa göre orucun mistik yorumunu ele aldığı tebliğinde *itibar* kavramı üzerinde durdu. İbn Arabî'nin orucu tasavvufî açıdan yorumlamasının basit tek bir biçiminin olmadığını, farklı örneklerin farklı değerlendirme ve yorumlara müsait olduğunu özellikle belirtti.

Vahit Göktaş, erken dönem tasavvufunun en önemli isimlerinden ve tasavvufu sistemleştiren müellif Kelâbâzî'nin (v. 380/990) oruçla ilgili yorumlarını aktardı. Semih Ceylan tebliğinde, İsmail Ankaravî'nin İbnü'l-Arabî ve Mevlana'ya referansla orucun üç manasını nasıl izah ettiği üzerinde durdu. Bu üç mânâ şunlardır: 1- Sâmedaniyyet sıfatının tecellisi olarak oruç. 2- Bir terk eylemi ve açlık olarak oruç. 3- Hakk'ı müşâhede vasıtası olarak oruç. Macit Yılmaz dinî pratiklerin din ve ahlak eğitiminde vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu ortaya koyan bir tebliğ sundu.

Hz. Ömer Özden, Alvarlı Muhammet Lütî Efendi'nin Ramazan'ı nasıl algıladığını Divan'ındaki şiirlerinden tespit etmeye çalıştı. Bu tespitler ışığında Erzurum'daki Ramazan algı ve uygulamalarının nasıl olduğunu, bunlardan günümüze ne kadarının yansıdığını hem toplumsal hem de dini boyutlarıyla ortaya koydu. Hakan Yekbaş divan şiirinde "Ramazaniye" olarak bilinen nazım türü üzerinde durdu. Ramazaniyelerde; Ramazanın gelişi, fazileti, oruç, camiler, mahyalar, kandiller, iftar ve sahur sofraları, kadir gecesi gibi birçok konu işlenmiştir. Bir anlamda Osmanlı toplumunun Ramazan ayındaki her türlü faaliyeti, ve bu aya ait uygulamaları beyitler vasıtasıyla dile getirilmiştir. Bu bakımdan Ramazan, oruç ve bu çerçeve içinde ele alınacak her konu ve temayı işleyen Ramazaniyelerdeki bu unsurların tespiti, Osmanlı toplumundaki, Ramazan algısını göstermesi bakımından önemlidir. Ayşe Sağlam, orucu divan şairlerinin mesnevilerde nasıl ele aldığı, orucun manasının ne olduğu, hakikatte nasıl anlaşılması gerektiği ve nasıl anlaşılması gerektiği konuları üzerinde durdu.

Jenny Berglund İsveç bağlamında Ramazanın günlük yaşam pratiklerini nasıl şekillendirdiği üzerinde durarak özellikle küçük çocukların okulda oruç tutması yüzünden ortaya çıkan tartışmalara değindi. Fazlı Polat Amerika'da yaşayan Türklerin Ramazan yaşantılarını ele aldı. Özcan Güngör tebliğinde Amerika'da yaşayan Türklerin orucu sadece bir ibadet olarak değil, aynı zamanda dini bir şölen havasında ve folklorik unsurları da barındırarak ihya ettiklerinin altını çizdi. Sadok Abcha Tunus'ta Ramazanın Sosyal, Kültürel ve dinî tezahürlerini ele aldı. Kendisi de Tunuslu olan Abcha'nın ifadelerine göre Tunus'ta Ramazan, yoğun ve dinamik bir aydır. Yaşam bir yıllık monotonluğu üzerinden atar, mesai saatleri, tüketim biçimleri farklı bir ritim kazanır ve toplumsal ve dinsel aktiviteler yoğunlaşır.

Muhittin Eliaçık, Sultan Vele'd'in sıyam redifli kasidesinin Kayserili Ahmed Remzi tarafından gerçekleştirilen şerh ve tercümesi Tuhfetü's-Sâimîn isimli eserini tanıttı. Eliaçık'a göre kasidenin akıcı ve çarpıcı dili, şerhe de aynen yansıtılmış ve oruç ibadeti

okuyanları kendine bağlayacak kadar güzel anlatılmıştır. Reyhan Keleş tebliğinde divan şiirinde Ramazan ayı ile ilgili kavramları ve bunun yansımalarını ele alıp değerlendirmelerde bulundu. Sıtkı Nazık, Divan şiirinde Ramazana ait teşbihe konu olan unsurlar üzerinde durdu.

Abudabi Müftüsü Abdurrahim Alami, Mağrib ve Endülüs'te büyük tarihsel dönüm noktaları olan Ramazan ve buna bağlı olarak gelişen toplumsal davranış şekilleri ile Sultani adetler üzerinde durdu. Kemal Polat, Kırgızlarda Ramazan günleri, arefe günü, kandil geceleri ve Ramazan bayramı ile ilgili günümüzde yaşayan gelenek ve inanışlardan bazılarını kendi gözlemlerine ve yazılı kaynaklara dayanarak aktardı. Etnolog Alparslan Santur, Anadolu'nun bazı yörelerindeki Ramazan geleneklerini bazı şehirlerden örnekler vererek dinleyicilere sundu.

H. İbrahim Acar, meşakkatli/ağır işlerde çalışanların oruç tutmasını ele aldı tebliğinde. Acar, izafi bir kavram olan meşakkatin dikkate alınarak hüküm verilmesinin ruhsatların kötüye kullanılmasına sebebiyet verebileceğini dolayısıyla mükelleflerin kişisel inisiyatiflerini kullanması gerektiğini, mazeretleri içlerine sindirmedikleri süreçte oruçlarını terk etmemelerinin isabetli olacağını ifade etti. Nevin Meriç, 2011 yılı Ramazan ayında İstanbul Müftülüğü Fetva Birimine gelen soruların rakamsal değerleri yanında toplumsal-dini davranma biçimleri bağlamında süreklilik ve değişim noktalarını açığa çıkarmaya çalıştı. Fetva için kuruma gelen bayanların soruları baz alınarak toplum hayatının oturduğu zemin ortaya konmaya çalışıldı. Recep Çiğdem, Osmanlı mahkeme kayıtlarına göre rü'yet-i hilal konusunu ele aldığı tebliğinde bu konunun tarih boyunca hep tartışma konusu olduğunu, çıplak gözle ayın görülmesini arzu edenler yanında, teknolojik aletlerle gözlem yapma ve astronomi bilgisinden faydalanmayı esas alanlar da hep olmuştur, dedi. Edip Uzundal, Rü'yet-i Hilâl'in Osmanlı İmparatorluğunda Ramazan ayını çeşitli hazırlıklarla karşılamaya hazırlanan Müslümanların heyecanlı takip ettikleri önemli zamanlardan biri olduğunu belirtti. Tebliğinde Uzundal, Rü'yet-i Hilâl'in tespiti ve bunun taşraya yansımaları çerçevesinde, Gümüşhane'ye bağlı Şiran kazasına ait Şer'iyye Sicilleri'nde yer alan konuyla ilgili belgelerden hareketle değerlendirmelerde bulundu.

Naseem Ahmed Shah, Ramazan orucunun Mediko-Biyolojik faydalarını ele aldığı tebliğinde şu hususlara yer verdi: Ramazan, tüm dünyadaki Müslümanların oruçlu oldukları süre boyunca tefekkür etmesini, kendini Allah'a adamasını, cömertlik göstermesini, kendilerini terbiye edip eğitmesini ve fedakârlıkta bulunmasını sağlayan bir zaman dilimidir. Ramazan boyunca öğrenilen dersler ister yeme içme konusunda isterse iyi insan olma konusunda olsun Müslümanın hayatı boyunca faydalı olacak, onunla birlikte yaşayacaktır. Oruç sayısız maddî ve manevî faydaları içinde barındıran güçlü bir mantıksal temele sahiptir. Orucun psikolojik, ekonomik, toplumsal faydalarının yanı sıra modern bilimlerin ve tıbbî araştırmaların ortaya koyduğu inanılmaz faydaları da bulunmaktadır. Abdulmajeed Hassan-Bello Ramazan orucunun önemi ve felsefi açıdan yorumunu yaptı tebliğinde. Hassan-Bello, Ramazanın ev halkına ve toplumun çeşitli kesimlerine açlık ve susuzluğun ne anlama geldiğini gösterdiğini, böylece yoksunluğun tek başına yaşanan bir durum olmaktan çıkıp herkes tarafında paylaşılan bir deneyim halini aldığını ifade etti. Bazı Müslümanların Ramazan orucunu değiştirme istekleri çok

acıdır, onlar Allah'ın kusursuz bilgeliğinin farkında değiller sözleriyle konuşmalarını sürdürdü.

Sempozyumun belki de en renkli siması ve görüşleri oldukça tartışma yaratan İran asıllı London Üniversitesi öğretim üyelerinden Mohammed Reza Nafissi idi. Nafissi, oruç hakkında 19. yüzyıldaki Müslüman reformcuların dile getirdikleri fikirlerin benzerlerini zikrederek, akıl ve vahiy arasındaki ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini belirtti. Nafissi'ye göre ahlakî, bilimsel ve gelişmeci bir yaklaşımın Kur'andaki adalet, yardımseverlik, çalışkanlık, dindarlık ile bireysel ve ortak gelişme gibi ilkelerle uyumlu bir şekilde hem Sünnî hem de Şîî gelenekteki oruç pratiği üzerinde yeniden düşünülmesi gerekir. Değerlendirmelerinde Ramazan boyunca artan yiyecek israfına da dikkat çeken Nafissi, düşünüşe geçen sağlıklılık ve üretkenlik göstergelerine de değinerek sözlerini tamamladı. Bachir Khelifi, İslam felsefesindeki Abdul Halim Mahmud, Othman al Khitc ve diğerlerinin ya da küresel hümanist felsefe bağlamında Richard Swinburne, William Alston, John Mackie, Alvin Plantinga, Robert Merrihew Adams ve diğerlerinin eserlerindeki kavramlardan hareketle orucun din felsefesine ve İslâm dinine katkılarını dile getirdi. Khelifi'ye göre orucun felsefesinin asıl yönü, onun insani boyutunun Müslümanları birleştirmesinde ve onları dayanışmaya davet etmesindedir.

Ferhat Kentel tebliğinde, Türkiye'de yeni bir ulus kurma projesine bağlı olarak devreye sokulan laiklik pratikleri karşısında mütedeyyin kesimlerin Cumhuriyet'in ilk yıllarında almış oldukları mesafenin zaman içinde neredeyse –özellikle günümüzde bitme noktasına geldiğini ifade etti. Bu süreçte Ramazan'ın mütedeyyin kesimler üzerinde nasıl bir işlev gördüğünden söz etti. Metin Demir, 2000 yılı sonrası İstanbul Müftülüğü tarafından tertip edilen Cuma hutbelerinde Ramazan ayının nasıl sunulduğu, nelerin konu edinilip nelerin dışarıda bırakıldığını ele aldı. Devletin ve Diyanetin işbirliği ve birbirlerinin alanlarına müdahale etme şeklinde Ramazan konusunu işlediklerini belirtti. Rumeysa Çavuş, bir hafıza mekanı olarak Ramazan ve kimlik yüklemesi (Başakşehir Örneği) başlıklı tebliğinde şu görüşlere yer verdi: Başakşehir sınırları içerisinde, Sular vadisinde düzenlenen Ramazan etkinlikleri, mekânda yaşayan grubun yeniden inşa ettiği kültür ve kimliğin, toplumsal kimlik haline dönüşümünün, görünür halini sunmaktadır.

Dînî, felsefî, sosyolojik, edebî ve kültürel yönleriyle Ramazan ayı ve oruç ibadetinin ele alındığı bu uluslararası sempozyum tam bir bilgi şöleni havasında gerçekleşti. Yerli ve yabancı akademisyenlerin dünyanın farklı coğrafyalarındaki Ramazan uygulamalarına dair sundukları tebliğler bu ibadetin evrensel boyutlarını ortaya koydu. Belki tebliğ sayısının fazlalığından olacak ki bazı tebliğler hakkında daha fazla müzakere imkanının olmaması bir nakısa olarak değerlendirilebilir. Bu tebliğlerin Ümraniye Belediyesi tarafından kitap şeklinde yayımlanacağını, bu konulara ilgi duyan herkesin tebliğlerin tam metinlerini okuyarak daha fazla malumat sahibi olabileceklerini belirtmek istiyoruz. Ayrıca mükemmel organizasyonundan dolayı sempozyum tertip heyeti ve Ümraniye Belediyesi yetkililerini kutlayarak sözümüzü bitiriyoruz.